

Wat je zegt, ben je zelf!

Een ontroerend verhaal vertelt Exodus 33. Direct na het gedeelte over het gouden kalf, dat ultieme godsbeeld, waar de Eeuwige meteen korte metten mee maakt – ze hadden het net zo mooi in het midden opgesteld! - is er vervolgens die vraag uit de grond van het menselijk hart naar houvast: moeten we dan alleen, of gaat er ook iemand mee? Precies zoals in het leven van ieder van ons. Ze zijn onderweg, de mensen van Israel. Huis en haard hebben ze verlaten om een onbekende weg in te slaan. Maar er moet toch iets zijn waar je op kunt bouwen onderweg? Je bent toch hopelijk niet aan je zelf overgeleverd? Wie weet, dat deze verhalen geen historisch verslag zijn, maar pas later op papier gezet, weet ook dat ze de ervaringen bevatten van eeuwen: de uittocht uit Egypte, maar ook de ballingschap, onder vreemde overheersing, generaties ouders en kinderen. Die telkens opnieuw tegen de muren oplopen. Hoe moet het verder? En ook een nieuw jaar beginnen vergt soms moed. Waar je zelden met een schone lei begint en van alles dat je veel liever achter je laat het nieuwe alweer kleurt. Mozes vraagt het God: ‘Zeg ons wie er mee gaat’. En God laat zich overhalen. Niet door zijn gezicht te laten zien. Mijn heerlijkheid zegt God, mijn luister, zul je niet zien. Je hele leven niet. Hooguit van achteren, als ik voor je uit ben gegaan. En dan gaat de Eeuwige voorbij en klinken Gods namen: genade en barmhartigheid. Daaraan is God kennelijk te herkennen, eerder dan aan een gouden kalf.

Dan zal de Eeuwige Mozes, die na de affaire met dat kalf de tent der samenkomst ook maar een beetje uit het centrum heeft gebracht en buiten het kamp opgeslagen, opnieuw vragen de woorden van het verbond op twee tafels te schrijven. Geen ander verbond te sluiten dan met de Eeuwige, geen ander na te lopen, geen beelden te maken, je niet in te laten met wat voor verleiding dan ook. Een waarschuwing die nog dikwijls zal worden herhaald. Want zo makkelijk is dat nog niet: geen beelden maken. We doen niet anders. We maken het ene beeld na het andere en ook hier hebben we zondag na zondag alleen maar onze eigen taal ter beschikking in ons zingen en spreken, in ons bidden, waar ieder woord te kort schiet en het ene woord dat we gebruiken het andere alweer oproept. Misschien kunnen we zoals meester Eckehart alleen zeggen wie God niet is. En als we de Griekse filosoof Plato moesten geloven, zien we alleen de afschaduwing van het licht in het duister van de grot.

Maar we projecteren niet alleen op God. We projecteren op alles: op mensen, op onze partners, op andersdenkenden en gelovigen, op andere culturen. Er zijn misschien wel evenveel mensbeelden als er mensen zijn en godsbeelden als er mensen zijn. Angsten, wensdromen, vooringenomenheden, alle mogelijke gevoelens schrijven we de ander toe voor we het weten, terwijl ze het meest misschien wel zeggen van onszelf. We stoppen in hokjes en delen elkaar in soorten: die dit en die dat. De grootste algemeenheden die niets zeggen over de individuele mens. Anderen, zoals Jung, ontdekten de menselijke ziel als een peilloze diepte vol geheimzinnige lagen, stromen en onderstromen, waar het ik dat we denken te kennen maar een eilandje is in een onmetelijke oceaan van ondoorgrondelijkheid. Een pluim voor Jung, die zoveel geopend heeft van de diepte van wat we niet kennen. Ook geloof en theologie, is wel beweerd, zouden kunnen helpen niet in vaste beelden verstrikt te raken. Zij zouden aan de dingen voorbij kunnen zien. Dat is mooi gedacht, maar met de theologie die eeuwenlang mensbeelden en godsbeelden formuleerde en vastlegde, zijn we nog niet uit de brand. Wat daarmee niet is aangericht, waaruit de ‘uittocht’ nog altijd gaande is. Misschien loopt de theologie een nog wel groter gevaar te verabsoluteren, omdat zij ook nog zegt dat het Gods openbaring is en zullen we alle zeilen moeten bijzetten om te zien hoe beperkt ons kennen is en dat de waarheid ons altijd ontglipt. Want nooit zullen we Gods aangezicht zien en ook elkaar maar ten dele.

Maar tegelijk kunnen we niet om het menselijke heen. Het verbond is er een van God met mensen samen! En over God kunnen we alleen spreken in menselijke taal. Wat een geluk dat we hier een gemeente zijn met kritische verhalen en een kritische geest om ons te laten aansturen in wat we God in de schoenen schuiven. Verschrikkelijke en mooie dingen. Of als we nodig met de benen op de grond moeten komen, als we even vergeten dat god niet alleen een hemelse spirituele ervaring is, maar – het is nog kort na kerst - onder de mensen wonen wil.

‘Alle spreken over boven komt van beneden. En is God überhaupt wel boven’, zegt mijn oud hoogleraar Kuitert al sinds jaar en dag en hij heeft gelijk. Gelukkig hoeven we niet alles wat de eeuwen over God hebben gezegd aan te nemen. We zouden niets meer geloven en allang hier weggebleven zijn. Het is echt allemaal mensentaal.

Maar waarom dan toch over God blijven spreken? Kijk maar om je heen. De wonderlijke wereld waarin we leven en waarin telkens nieuwe ervaringen zich weldegelijk aan ons voor doen. Opeens breekt de wereld open, worden we verrast, hoor je nieuwe dingen, spreekt iets je aan en verwonder je je. ‘Mij spreekt de blomme een tale’ - dichtte Guido Gezelle. Of er wordt gerammeld aan je deuren, aan je vooroordelen, je religiositeit, in de samenleving en soms dichtbij, want zelfs in de liefde staan beelden die we van elkaar hebben ons nog in de weg en moeten we ze keer op keer herzien. Al ontkomen we er niet aan en het is ook niet erg dat we woorden zoeken en die ook weer moeten weggeven en bijstellen. Als het nieuwe zich voordoet. Misschien komt daar soms God wel binnen, waar onze beelden opengebroken worden. Waar we steeds ontdekken dat het anders is dan we dachten. Of dat nu de snelheid is van het licht, het nieuwe ‘Higgs’-deeltje, dat nota bene ‘*goddeeltje*’ wordt genoemd, maar ook: jij bent anders dan ik dacht, ikzelf ben anders dan ik dacht, het hele leven. Onze eigen samenleving blijkt minder humaan dan het etiket dat we er vanuit onze ijdelheid zelf op plakten. Hopelijk komen we daar nog eens van terug.

Ik wil wel graag over God blijven spreken hier. Omdat ik juist hier leer boven mijn beelden uit het andere te vermoeden dat zich verbergt én ook onthullen kan. Me te openen voor wat ik nog niet zie, geen woorden nog voor heb. Juist om geraakt te blijven worden en de beelden die we maken en ook samen in stand houden, op te laten schudden en me te laten bevrijden. En zo God en de ander binnen te laten komen. Hoe menselijk onze woorden ook zijn, het zijn wel pogingen om iets te verwoorden, van wat van de andere kant weldegelijk onder ons komt. Soms heb je daar nieuwe taal voor nodig, en soms de taal van de bijbel. Soms is het een lied, en zelfs kan het de taal van de wetenschap zijn, en niet te vergeten de alledaagse ontmoeting met de medemens. Zoals in het schitterende Russische verhaal van Tolstoj dat de kinderen werd verteld in de kerstnacht over vadertje Panov, die zijn veronderstellingen moest herzien. De schoenlapper, die alleen was in de kerstnacht en niet in Jezus kon geloven, maar het zo graag wilde. Tot hij de stem van Jezus hoorde fluisteren. ‘Morgen kom ik, maar let goed op of je me herkent, want mijn naam zal ik niet noemen’. Waarna de schoenlapper heel de dag hoopte hem te zien. ‘Hoe zal ik weten wie hij is?’ vraagt hij zich af. ‘Jezus is immers niet altijd een klein jongetje gebleven; hij is opgegroeid tot een man, een koning; ze zeiden dat hij God zelf was.’ Heel de dag hoopt hij te zien waarnaar hij zo verlangd had. Hij ziet mensen voorbij gaan. Een straatveger schenkt hij koffie. Maar hij voelt zich ook boos worden, omdat je wel wat anders te doen hebt dan naar straatvegers uitkijken, als je op God wacht of Jezus. Een vrouw met een kind geeft hij melk en schoenen, maar Jezus herkent hij niet. ‘Het was dus toch alleen maar een droom’, zegt hij aan het einde van de dag treurig in zichzelf. ‘Ik wilde het zo graag geloven. Ik wilde alleen maar zo graag, dat hij komen zou.’ Maar de volgende nacht komt weer die stem die zegt: ‘ik had honger en je gaf me te eten, ik was koud en jij liet me binnen.’ Daarna werd het stil.

juut meijer